

חינוך לחיים

פרשת וירא

כל ילד יודע כיצד קיים אברהם אבינו את מצוות כנסת אורחים בהידור רב במשך כל ימי חייו. אברהם נטה אוהל בלב המדבר הלוהט וישב וציפה לרגע בו יגיעו מבקרים, כדי שיוכל לארח אותם ולהגיש בפניהם אוכל ומשקה כיד המלך. והינה למרבית הפלא אנו רואים כי התורה מקדישה למפעל החסד העצום של אברהם פסוק אחד בלבד!! וגם הוא אינו מתאר במפורש את השקעה האדירה של אברהם בהכנסת האורחים, אלא נוגע בה בקצרה ובדרך רמז בלבד. כל ההתייחסות של התורה לפעילות העצומה של אברהם אבינו באירוח, הסעדה והשקיה של אלפי אורחים במשך עשרות שנים מצטמצמת בפס' 'ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' קל עולם' לולי דברי חז"ל המבארים לנו כי המילה 'אשל' היא ראשי תיבות 'אכילה שתיה לוויה' לא היינו מבינים כלל איזו עשייה נרחבת וכבירה מובלעת בפס' זה....

עם זאת, במאורע מסוים מספרת לנו התורה בהרחבה כיצד הכניס אברהם אבינו אורחים לאוהלו. היה זה לאחר שאברהם מל את עצמו, ובעודו חלש ודואב ישב בפתח אוהלו וציפה לאורחים. התורה מספרת כי באותו יום הקב"ה הוציא חמה מנרתיקה, כדי שאברהם יוכל לנוח ולאגור כוחות. אולם כשהקב"ה ראה שאברהם מייחל לאורחים, הוא זימן לו את המלאכים שנדמו בעיניו כערבים. דא עקא שבמקרה זה אברהם לא קיים כלל חסד בפועל, שהרי המלאכים אינם זקוקים למזון גשמי כלל, ורק הציגו את עצמם כאילו הם אוכלים כדי לא לשנות מהנוהג המקובל במקום, כפי שלומדת הגמ' בב'מ' 'לעולם אל ישנה אדם מן המנהג, שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם, מלאכי השרת ירדו למטה ואכלו לחם'.

על פניו היינו מצפים שהתורה תאריך בחסד שאברהם עשה בפועל ותקצר בחסד המדומה שלא הביא כל תועלת. אך לפליאתנו אנו רואים שהחסד שאברהם עשה כשהחיה את נפשותיהם של אלפי אורח במדבר הצחיה, זכה להתייחסות קצרה, מתומצתת ומרומזת. ואילו החסד המדומה שאברהם עשה עם המלאכים שאינם אוכלים ושותים זכה לחשיפה נרחבת ולסיקור מפורט.

עונה על כך רבי צדוק הכהן מלובלין 'אך העניין על פי מה שנאמר 'כי קרוב בפך ובלבבך לעשותו' ולא כתיב במעשיך. והטעם שה' יתברך דורש מהאדם רק הרצון בפך ובלבבך. וגמר המעשה מסייע ה' יתברך וזה שנאמר 'לעשותו'. וכמו שמובא... בגמרא הקב"ה ליבא בעי. ונכתב בתורה מעשה זה להודיעו שהעיקר מה שה' יתברך דורש מאיתנו, הוא החשק והרצון 'בפך ובלבבך' רעותא דליבא. וגמר המעשה יגמור ה' יתברך שיהיה לטוב. 'עיקר זכות השתדלות אדם בעולם הזה, הוא רק החשק שיש לו לעשות רצונו יתברך, אבל גמר המעשה הוא מה' יתברך כמו שנאמר 'גם כל מעשינו פעלת לנו' 'ומה' ה' אלוך שואל מעמך כי אם ליראה' שהוא בלב כמו שאמרו על הפס' 'ולב אין', אבל המעשים הוא בכלל בכול בידי שמים. ומכל גמילות החסדים של אברהם והכנסת אורחים שלו לא נזכר בתורה לשבח אלא מה שעשה למלאכים... להודיע שזה העיקר מכל המעשים בהשתדלות ועובדת האדם שלא להשגיח על גמר מעשה. ועל כן הצוסק בתורת קרבנות כאילו הקריב על ידי החשק שיש לו בלימוד, מתי יבוא לידו ויקיימו, דזה עיקר הלימוד ועסק בתורה על מנת לעשות. ועל זה נאמר 'ולך' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו'.

בדברים אלו מחדש רבי צדוק יסוד נפלא ורב משמעות הנוגע לחינוך הילדים ולחינוך העצמי של כל אחד מאיתנו. עיקר תביעת הקב"ה מהאדם הוא הרצון, החשק והלב. זאת משום שהמעשים בפועל אינם תלויים בידי האדם אלא בסיעתא דשמיא המעורפת עליו מלמעלה. אומנם כאשר הקב"ה רואה שאנו שואפים ומשתוקקים לעשות את רצונו, הוא מסייע בידינו להגשים את שאיפותינו למעשה, כפי שאומרת הגמ' מחשבה טובה (הקב"ה) מצרפה למעשה. אך כל מה שאנו יכולים לעשות הוא רק לרצות ולשאוף, ולזאת הקב"ה מחכה ומצפה מאיתנו.

פעמים רבות ילד מתכוון ושואף לעשות מעשה טוב, אך משמים מערימים מכשולים והרצון הטוב שלו לא יצא לפועל, אולם המחשבה, הרצון, השאיפה ויראת ה' תלויים רק בילד עצמו. אף כוח בעולם אינו יכול למנוע ממנו לרצות ולשאוף. כוח הרצון הוא נכס שאי אפשר לקחת מהאדם גם בכפיה ועינויים. את הכוח האדיר הזה הקב"ה רוצה שנקדיש בעבורו. ה' יתברך מבקש שנכסוף בכך ליבנו לעשות את רצונו ולהתקרב אליו, כמאמר הצדיקים 'בגלל אבות תושיע בנים' כלומר בגלל האבות' שהם מלשון 'אבה' המורה על הרצון, זוכים הבנים לישועה. לכן בכוונה תחילה קצרה התורה בחסד שעשה אברהם בפועל והרחיבה במעשה המלאכים שבו הוא לא גמל חסד למעשה, אך ביטא את התשוקה שבערה בקרבו להיטיב לבריות ולעשות את רצון ה'. אפילו שהיה ביום השלישי למילתו, ישיש בן מאה, כאוב ומיוסר הוא ישב בפתח האוהל תחת שמש יוקדת, האהיל על פניו בכפות ידיו וצפה למרחקים בתקווה לאתר כנה אורחים לרפואה. לכן נכתב מעשה זה בתורה לדורות. מכך לומדים אנו את כוחו של הרצון ואיזה נחת רוח אנו מסבים לבורא יתברך, כשאנו נכספים ועורגים בכל ישותנו לקיים את רצונו בלב שלם. כשאנו רואים ילד שואף, משתדל ומתאמץ עלינו לטעת בו את התחושה שאנו צריכים לשאיפותיו ומעריכים את מאמציו. כך נלמד אותו את היסוד שהתורה לימדה אותו. כשהתמקדה דווקא בהשתדלות של אברהם אבינו ולא בתוצאות שמעשיו יצרו בשטח. כך נלמד אותו להשקיע את כלה המאמצים והכוחות, ובד בבד לדעת כי התוצאות תלויות בסיעתא דשמיא מעם ה'.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com